

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Attempt any **five** question.
  2. **All** questions carry **equal** marks.
  3. Answer to the two section should be written in the **same** answer-book.
  4. The paper will carry **100** marks for the **I.D.O.L.** students.

Section I

Q.1 Define Agriculture and explain its nature.

OR

Explain the concept Agriculture Productivity and state the cause of low productivity in India.

Q.2 Describe the major types of land in India

OR

Explain the causes and remedial measures for soil erosion.

Q.3 Discuss the various sources and methods of irrigation used for agriculture

OR

Explain the various types of organic fertilizers and state its significance in productivity.

Section II

Q.4 Explain the concept of Green Revolution and explain its merits and de-merits.

OR

Discuss the agricultural Policies in the era of pre-Green Revolution.

Q.5 Explain the role of Agriculture University in agricultural development.

OR

Explain briefly on Department of Agriculture Government of Maharashtra.

Q.6 Define term organic farming. State the significance of organic farming.

OR

Explain the factors and significance of sustainable agriculture.

*****

मराठी रुपांतर

[वेळ: ३ तास]

[गुण:७०]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. एकूण पाच प्रश्न सोडवा.
  2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
  3. दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहा.
  4. दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्न- पत्रिका १०० गुणांची असेल.

प्र.१ शेतीची व्याख्या सांगून त्याचे स्वरूप विशद करा.
किंवा
कृषी उत्पादकेची संकल्पना स्पष्ट करून भारतातील शेतीच्या अल्प उत्पादकतेची कारणे सांगा.

प्र.२ भारतातील जमिनीच्या प्रमुख प्रकारांचे वर्णन करा.
किंवा
जमिनीच्या धुपेची कारणे व त्यावरील उपाययोजना स्पष्ट करा.

प्र.३ शेतीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या जलसिंचनाचे विविध स्रोत व पद्धतींवर चर्चा करा.
किंवा
सेंद्रिय खताचे विविध प्रकार सांगून उत्पादकतेच्या दृष्टीने त्याचे महत्व विशद करा.

विभाग २

प्र.४ हरित क्रांतीची संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे गुण - दोष सांगा
किंवा
हरितक्रांती पूर्व काळातील शेती विषयक धोरणांवर चर्चा करा.

प्र.५ शेती विकसातील कृषी विद्यापीठाची भूमिका स्पष्ट करा.
किंवा
महाराष्ट्रशासनाच्या कृषी विभागाची सविस्तर माहिती स्पष्ट करा.
किंवा

प्र.६ सेंद्रिय शेतीचा अर्थ सांगून सेंद्रिय शेतीचे महत्व स्पष्ट करा.
किंवा

शाश्वत शेतीचे घटक व महत्व स्पष्ट करा.

*****

T.Y.B.A.

RURAL DEVELOPMENT

RURAL MARKETING & FINANCE

(PAPER-V) (08TH MAY- 2018)

[Time: 3 Hours]

Q. P. Code: 38518

[Marks:70]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. Attempt any **Five** questions.
  2. All questions carry **equal** marks.
  3. Answer of the two sections should be written in **Same** answer-book.
  4. The paper will carry **100** marks for **IDOL** students.

Section-I

Q.1 Explain the concept of rural marketing. State the features and scope of rural marketing.

OR

State the problems of rural marketing. Suggest measures for it.

Q.2 State the various functions of agriculture marketing.

OR

Explain the concept of agriculture marketing. Describe the types of agriculture marketing and selling method of agricultural goods.

Q.3 State the role of 'NAFED' in co-operative marketing.

OR

Explain the factors of governments agricultural cost and prices policy.

Section-II

Q.4 Describe the non-institutional and institutional sources of rural finance.

OR

Explain the concept of rural finance. State the nature of rural finance.

Q.5 State the functions of Regional Rural Bank. Give review of its problems.

OR

Discuss on, 'Objectives and functions of NABARD.'

Q.6 Explain the Self-Help-Groups linkages with Banks and NGOs.

OR

State the challenges before Self-Help-Group. Suggest measures to accept the challenges before Self-Help-Group.

*****

- पूर्व सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
४. दूर व मुक्त शिक्षण संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नपत्रिका १०० गुणांची आहे.

विभाग-१

- प्र.१ ग्रामीण विपणनाची संकल्पना सांगून ग्रामीण विपणनाची वैशिष्ट्ये व व्याप्ती स्पष्ट करा.
किंवा
ग्रामीण विपणनाच्या समस्या सांगून त्यावर उपाय सुचवा.
- प्र.२ कृषी बाजारपेठेतील विविध कार्ये सांगा.
किंवा
कृषी विपणनाची संकल्पना सांगून कृषी विपणनाचे प्रकार व शेतमाल विक्रीच्या पद्धती विशद करा.
- प्र.३ सहकारी विपणनामध्ये 'नाफेड' ची भूमिका सांगा.
किंवा
सरकारच्या कृषी मूल्य धोरणामधील बाबी स्पष्ट करा.

विभाग-२

- प्र.४ ग्रामीण वित्तपुरवठ्यातील असंस्थात्मक आणि संस्थात्मक स्रोत विशद करा.
किंवा
ग्रामीण वित्तपुरवठ्याची संकल्पना सांगून ग्रामीण वित्तपुरवठ्याचे स्वरूप सांगा..
- प्र.५ प्रादेशिक ग्रामीण बँकाची कार्ये सांगून त्यांच्या समस्यांचा आढावा घ्या.
किंवा
नाबार्ड चे उद्देश व कार्ये यावर चर्चा करा.
- प्र.६ स्वयंसहाय्यता बचत गटांचा बँका व स्वयंसेवी संस्थाबरोबरचा सहसंबंध स्पष्ट करा.
किंवा
स्वयंसहाय्यता बचत गटांपुढील आव्हाने सांगून त्या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी उपाय सुचवा.

*****

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. Attempt any five questions.
  2. All questions carry equal marks.
  3. Answer of the both section should be written in same answer book.
  4. The paper will carry 100 marks for the IDOL students.

Section 1

1. State the importance of applied agriculture in rural development.

OR

“Applied agriculture has potential to change the economic scenario of rural India,” Discuss.

2. Define the concept of Horticulture’ and state various government schemes for horticulture development.

OR

Review the various essential factors to promote horticulture development in konkan region.

3. Define term ‘forestry’ and state direct & indirect benefits of forest.

OR

State the various measurements to conserve forest in India.

Section2

4. State the importance of ‘Goat’ rearing in rural poverty allivation and employment generation.

OR

Define the terms dairy business. State its importance in rural development.

5. Explain the various types poultry breed and state the importance of poultry business.

OR

Comment on significance of poultry in rural poverty alleviation.

6. Explain the various methods of fish preservation.

OR

Define the term fish farming and explain various types of fish.

*****

[वेळ : तीन तास]

[गुण : ७०]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना:** १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
 २. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
 ३. दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
 ४. दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्न-पत्रिका १०० गुणांची असेल.

विभाग १

- प्रश्न.१ उपयोजित शेती पद्धतीचे ग्रामीण विकासातील महत्त्व सांगा.
किंवा
 “उपयोजित शेती पद्धतीमध्ये ग्रामीण भारताचे आर्थिक चित्र बदलण्याची क्षमता आहे” चर्चा करा.
- प्रश्न.२ ‘फलोद्यान संकल्पना स्पष्ट करून फलोद्यान विकास विषयक विविध शासकीय योजना सांगा.
किंवा
 कोकण भागात फलोद्यान विकासास आवश्यक असलेल्या विविध घटकांचा आढावा घ्या.
- प्रश्न.३ ‘वनिकी’ संकल्पना स्पष्ट करून वनीकरणाचे प्रत्यक्ष –अप्रत्यक्ष फायदे सांगा.
किंवा
 भारतातील जंगलसंवर्धना करिता विविध उपाय सुचवा.
- विभाग २**
- प्रश्न.४ ग्रामीण दारिद्र्य निर्मुलन व रोजगार निर्मितीमध्ये शेळी पालनाचे महत्त्व सांगा.
किंवा
 ‘दुग्ध व्यवसाय’ ही संकल्पना स्पष्ट करा. ग्रामीण विकासात दुग्धव्यवसायाचे महत्त्व सांगा.
- प्रश्न.५ कोंबड्यांच्या विविध जाती सांगून कुक्कुटपालन व्यवसायाचे महत्त्व सांगा.
किंवा
 ग्रामीण दारिद्र्य निर्मुलनानामध्ये कुक्कुटपालन व्यवसायाचे महत्त्व सांगा..
- प्रश्न.६ मासे टिकवण्याच्या विविध पद्धती सांगा.
किंवा
 ‘मत्स्यशेती’ संकल्पना स्पष्ट करून माशांचे विविध प्रकार सांगा.

*****

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Attempt any **five** questions.
  2. **All** questions carry **equal** marks.
  3. Answers of the **two** sections should be written in the **same** answer book.
  4. The paper will carry **100** marks for the **IDOL** students.

SECTION-1

- Q.1. State the nature and importance of agriculture.
OR
State the reasons for low productivity of Indian agriculture, Suggest the remedial measures on it.
- Q.2 Explain the concept of soil erosion and state consequences of soil erosion.
OR
Discuss the acquisition of land for non-agriculture purpose.
- Q.3 Explain the various types of chemical fertilizers and state its consequences.
OR
Discuss the various sources and methods of irrigation used for agriculture.

Section II

- Q.4 Explain the concept of Green Revolution and explain its advantages and disadvantages.
OR
Discuss the agricultural policies in the era of post Green Revolution.
- Q.5 State the objectives and functions of agricultural university.
OR
Explain briefly on Department of agriculture government of Maharashtra.
- Q.6 Explain the concept of organic farming state the significance of organic farming.
OR
What is meant by Green House. State the types and significance of Green House.

*****

TURN OVER

- सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत .
३. दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
४. दूर व मुक्त शिक्षण संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नपत्रिका १०० गुणांसाठी आहे.

विभाग - १

- प्र.१ ला शेती व्यवसायाचे स्वरूप व महत्व सांगा.
किंवा
भारतीय शेतीची उत्पादकता कमी असण्याची कारणे सांगून, त्यावर उपाय योजना सूचवा
- प्र.२ रा जमिनीच्या धुपेची संकल्पना स्पष्ट करून जमिनीच्या धुपेचे परिणाम सांगा
किंवा
बिगरशेती वापरासाठी होणाऱ्या भूसंपादनावर चर्चा करा.
- प्र.३ रा रासायनिक खतांचे विविध प्रकार सांगून त्याचे दुष्परिणाम सांगा
किंवा
शेतीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या जलसिंचनाचे विविध स्रोत व पद्धतीवर चर्चा करा.

विभाग - २

- प्र.४ था हरित क्रांतीची संकल्पना स्पष्ट करून हरितक्रांतीचे फायदे-तोटे सांगा.
किंवा
हरितक्रांती नंतरच्या काळातील शेतीविषयक धोरणांवर चर्चा करा.
- प्र.५ था कृषी विद्यापीठाचे उद्देश आणि कार्ये सांगा.
किंवा
महाराष्ट्रशासनाच्या कृषी विभागाची सविस्तर माहिती स्पष्ट करा.
- प्र.६ वा सेंद्रिय शेतीची संकल्पना स्पष्ट करून सेंद्रिय शेतीचे महत्व सांगा.
किंवा
हरितगृह म्हणजे काय? हरितगृहाचे प्रकार व महत्व सांगा.

*****

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. Attempt any **Five** questions.
  2. All questions carry **equal** marks.
  3. Answer of the two sections should be written in **Same** answer-book.
  4. The paper will carry **100** marks for **IDOL** students.

Section-I

- Q.1** Define rural marketing. State the importance of rural marketing to point out of views of producer and consumers.

OR

State the scope and characteristics of rural marketing.

- Q.2** Explain the various types of agriculture marketing. Discuss the problems of agriculture marketing.

OR

Explain the concept of agriculture marketing. Describe the importance of agriculture marketing in rural development.

- Q.3** Give in detail role of agriculture cost and prices commission in agriculture market.

OR

Discuss in detail on, 'Food corporation of India (FCI).'

Section-II

- Q.4** Explain the causes and consequences of rural indebtedness. Suggest the remedial measures to eradicate the rural indebtedness.

OR

Explain the concept and nature of rural finance.

- Q.5** Evaluate the co-operative finance in India.

OR

Discuss on, the functions of National Bank for Agriculture and Rural Development (NABARD).

- Q.6** Explain the importance of Self-Help-Group in rural development.

OR

Explain the Self-Help-Groups linkages with Banks and NGOs.

*****

- पूर्व सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
४. दूर व मुक्त शिक्षण संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नपत्रिका १०० गुणांची आहे.

विभाग-१

प्र.१ ग्रामीण विपणनाचा अर्थ सांगून उत्पादकाच्या व ग्राहकांच्या दृष्टीने ग्रामीण विपणनाचे महत्व सांगा.
किंवा

ग्रामीण विपणनाची व्याप्ती आणि वैशिष्ट्ये सांगा.

प्र.२ कृषी बाजारपेठांचे विविध प्रकार सांगून कृषी बाजारपेठेतील समस्यांची चर्चा करा.
किंवा

कृषी विपणनाची संकल्पना सांगून ग्रामीण विकासामध्ये कृषी विपणनाचे महत्व विषद करा.

प्र.३ कृषी बाजारपेठेमध्ये कृषी मूल्य आयोगाच्या भूमिकेची सविस्ताराने माहिती द्या.
किंवा

‘भारतीय अन्नमहामंडळ’ यावर सविस्ताराने चर्चा करा.

विभाग-२

प्र.४ ग्रामीण कर्जबाजारीपणाची कारणे व परिणाम सांगून ग्रामीण कर्जबाजारीपणाच्या निर्मुलनासाठी उपाय सुचवा.
किंवा

ग्रामीण वित्तपुरवठ्याची संकल्पना व स्वरूप स्पष्ट करा.

प्र.५ भारतातील सहकारी वित्तपुरवठ्याचे मूल्यमापन करा.
किंवा

राष्ट्रीय शेतकी व ग्रामीण विकास बँकेच्या (नाबार्डच्या) कार्यावर चर्चा करा.

प्र.६ स्वयंसहाय्यता बचत गटाचे ग्रामीण विकासातील महत्व स्पष्ट करा.
किंवा

स्वयंसहाय्यता बचत गटांचा बँका व स्वयंसेवी संस्था बरोबरचा सहसंबंध स्पष्ट करा.

*****

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Attempt any five questions.
  2. All questions carry equal marks.
  3. Answer of the both section should be written in same answer book.
  4. The paper will carry 100 marks for the IDOL students.

Section I

Q.1 Explain the importance of Applied Agriculture in rural development.

OR

“Applied agriculture method has potential to change the economic scenario of Indian economy”, discuss.

Q.2 Define the concept of ‘Horticulture’. Review the various factors of horticulture development.

OR

Explain the concept of ‘Nursery’ and write the various types of nursery.

Q.3 Define term social forestry and state the importance of social forestry.

OR

Explain the various types of forest.

Section II

Q.4 Write various types of ‘Goat’ and state the importance of goat rearing in rural development.

OR

Explain the scope and importance of animal husbandry.

Q.5 State the various schemes for the development of poultry business.

OR

Review the various essential factors of poultry business.

Q.6 What is meant by fishery? Explain the various types of fish farming.

OR

State the nature and scope of fishery in India.

*****

मराठी रुपांतर

[वेळ: ३ तास]

[गुण:७०]

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: 1. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3. दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
4. दूर व मुक्त अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नपत्रिका १०० गुणांची आहे.

विभाग १

- प्र.१ उपयोजित शेतीचे ग्रामीण विकासातील महत्व स्पष्ट करा.
किंवा
“उपयोजित शेती पद्धतीमध्ये ग्रामीण भारताचे आर्थिक चित्र बदलण्याची क्षमता आहे” चर्चा करा.
- प्र.२ “फलोद्यान” ही संकल्पना स्पष्ट करा. फलोद्यान विकासातील विविध घटकांचा आढावा द्या.
किंवा
रोपवाटीका ही संकल्पना स्पष्ट करून रोपवाटीकेचे विविध प्रकार सांगा.
- प्र.३ सामाजिक वनीकरणाची व्याख्या सांगून त्याचे महत्व स्पष्ट करा.
किंवा
जंगलांचे विविध प्रकार सांगा.

विभाग २

- प्र.४ शेळ्यांचे विविध प्रकार सांगून शेळीपालनाचे ग्रामीण विकासातील महत्व सांगा.
किंवा
पशुसंवर्धनाची व्याप्ती व महत्व सांगा.
- प्र.५ कुक्कुटपालन व्यवसायाच्या विकासासाठी असलेल्या विविध योजना सांगा.
किंवा
कुक्कुटपालन व्यवसायासाठी आवश्यक असणाऱ्या विविध घटकांचा आढावा घ्या.
- प्र.६ मासेमारी म्हणजे काय ? मासेमारीच्या विविध पद्धती सांगा.
किंवा
भारतातील मासेमारी व्यवसायाची व्याप्ती व स्वरूप सांगा.

*****

T.Y.B.A.
RURAL DEVELOPMENT
RURAL RESOURCE MANAGEMENT
(PAPER-VII) (MAY- 2018)

Q.P. Code :08031

[Time: Three Hours]

[Marks:70]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. Attempt any **five** questions.
  2. All questions **carry equal** marks.
  3. Answer to the **two sections** should be written in the **same** answer book.

Section - I

1. Explain the detail the need of conservation of forest resources.

OR

Explain the concept of natural resources and state its various types.

2. State the soil conservation approach in land development.

OR

Explain the nature of land use in Maharashtra and write the types of land in Maharashtra.

3. State the problems of water pollution and suggest measures to decrease the water pollution.

OR

Explain the water examination methods and write methods of water purification.

Section - II

4. Write the nature of health machinery in the district level.

OR

Explain the causes and consequences of population growth in India.

5. State the role of transport facilities in rural development.

OR

State the remedies for drinking water supply problems in rural area.

6. Write the barriers of use of science and technology in rural development.

OR

Explain in detail advantages of Agriculture Extension Education in rural development.

=====XXX=====

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:
1. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
  2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
  3. दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहा.

विभाग - १

१. वन साधन संपत्तीच्या संवर्धनाची गरज सविस्तर विशद करा.

किंवा

नैसर्गिक साधन संपत्ती संकल्पना स्पष्ट करून त्याचे विविध प्रकार सांगा.

२. भूविकासातील मृदसंधारण दृष्टीकोन विशद करा.

किंवा

महाराष्ट्रातील जमीन वापराचे स्वरूप स्पष्ट करा. महाराष्ट्रातील जमिनीचे प्रकार लिहा.

३. जलप्रदूषणाची समस्या स्पष्ट करून जलप्रदूषण कमी करण्यासाठी उपाय सुचवा.

किंवा

पाणी तपासण्याची पध्दती विशद करा आणि पाणी शुध्द करण्याची पध्दती लिहा.

विभाग - २

४. जिल्हा पातळीवरील आरोग्य यंत्रणेचे स्वरूप लिहा.

किंवा

भारतातील लोकसंख्या वाढीची कारणे आणि परिणाम विशद करा.

५. ग्रामीण विकासात वाहतूक सुविधेची भूमिका सांगा.

किंवा

ग्रामीण भागातील पिण्याच्या पाण्याची समस्या सोडविण्यासाठी उपाय सुचवा.

६. ग्रामीण विकासात विज्ञान आणि तंत्रज्ञान वापरातील अडथळे लिहा.

किंवा

ग्रामीण विकासात कृषि विस्तार शिक्षणाचे फायदे लिहा.

=====XXX=====

T.Y.B.A.
RURAL DEVELOPMENT
EMERGIN ISSUES IN RURAL DEVELOPMENT (REV)
(PAPER-VIII) (MAY- 2018)

Q.P. Code :06556

[Time: 3 Hours]

[Marks:70]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B:**
1. Attempt any **five** questions.
  2. **All** questions carry **equal** marks.
  3. Answer to the **two** sections should be written in the **same** answer book.

Section-I

Q.1 State the various causes of rural-urban imbalance in Maharashtra.

OR

Explain the provision for rural development in the five years plan.

Q.2 Discuss the importance of cooperative sector for rural development.

OR

Explain the cause of decline of cooperative sector and suggest the remedial measures on it.

Q.3 Review the project affected people's rehabilitation problems.

OR

Discuss the consequences if land acquisition for infrastructural facilities.

Section-II

Q.4 Explain the concept of land pollution and state the consequences of land pollution.

OR

State the various causes of land pollution.

Q.5 Explain the concept of migration and state the types of migration.

OR

What is disguised unemployment? Explain the causes of disguised unemployment in rural area.

Q.6 State the impact of new economic policy on agriculture and agriculturist.

OR

Discuss the consequences of opening of rural areas to capitalist classes in agricultural marketing.

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: १. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
२. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
३. दोन्ही विभागांची उत्तरे एकाच उत्तर-पत्रिकेत लिहा.

विभाग -१

प्र.१ महाराष्ट्रातील ग्रामीण -शहरी असमतोलाची विविध करणे सांगा.

किंवा

पंचवार्षिक योजनांमधील ग्रामीण विकास विषयक तरतुदी विशद करा.

प्र.२ 'ग्रामीण विकासासाठी सहकारी क्षेत्राचे महत्व' चर्चा करा.

किंवा

सहकारी क्षेत्राच्या अवनतीची कारणे सांगून उपाय सुचवा.

प्र.३ प्रकल्पग्रस्त लोकांच्या पुनर्वसनाबाबत समस्यांचा आढावा घ्या.

किंवा

संरचनात्मक सोयी सुविधांसाठी जमिनीच्या संपादनामुळे झालेल्या परिणामांची चर्चा करा.

विभाग-२

प्र.४ भू-प्रदूषणाची संकल्पना करून भू-प्रदूषणाचे परिणाम सांगा.

किंवा

भू-प्रदूषणाची विविध कारणे सांगा.

प्र.५ स्थलांतराची संकल्पना स्पष्ट करून स्थलांतराचे प्रकार सांगा.

किंवा

छुपी बेरोजगारी म्हणजे काय? ग्रामीण भागातील छुप्या बेरोजगारी कारणे स्पष्ट करा.

प्र.६ नवीन आर्थिक धोरणाचे शेती आणि शेतकऱ्यांवर झालेले परिणाम सांगा.

किंवा

कृषी बाजारपेठत भांडवलदार वर्गाच्या शिरकावामुळे झालेल्या परिणामांची चर्चा करा.

T.Y.B.A.
RURAL DEVELOPMENT
SOCIAL WORK FOR RURAL DEVELOPMENT
(PAPER-IX) (MAY- 2018)

Q.P. Code : 37557

[Time: 3 Hours]

[Marks:70]

Please check whether you have got the right question paper.

- N.B: 1. Answer any **five** Questions
2. **All** Questions carry **equal** marks.
3. Answer of the **two** section should be written in the **same** answer book.
4. The paper will carry **100** marks for **IDOL** student.

Section I

- Q. 1** Discuss the nature and feature of voluntary organization.

OR

Explain the concept of 'Voluntary work' and 'voluntary organization' and state the various types of voluntary organization.

- Q. 2** "Efficient management of voluntary organization is depend on principles of management", Discus.

OR

Elaborate the special principles of management of voluntary organization.

- Q. 3** Explain the various problems of voluntary organization and suggest remedies.

OR

State the importance of voluntary organization in eradication of poverty in rural India.

Section – II

- Q. 4** What is mean by professional social work state the various features of professional social work.

OR

Discuss the nature and objective of professional social work.

- Q. 5** Elaborate the various level of professional social work.

OR

State the scope of social work.

- Q. 6** Explain the various methods of social work.

OR

Describe the role of medical social worker in social work.

*****

Please check whether you have got the right question paper.

- सूचना: 1. कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा.
2. सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.
3. दोन्ही विभागाची उत्तरे एकाच उत्तर पत्रिकेत लिहा.
4. दूर व अध्ययन संस्थेच्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रश्नात्रिका १०० गुणांची असेल.

विभाग I

- प्र. १ स्वयंसेवी क्षेत्राचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये यांची चर्चा करा.
किंवा
‘स्वयंसेवी कार्य’ आणि स्वयंसेवी संघटना’ या संकल्पना विशद करा आणि स्वयंसेवी संघटनेचे विविध प्रकार सांगा.
- प्र. २ “स्वयंसेवी संस्थांचे कार्यक्षम व्यवस्थापन हे व्यवस्थापनाच्या तत्वावर आधारलेले असते”. चर्चा करा.
किंवा
स्वयंसेवी संस्थेच्या व्यवस्थापनाची विशेष तत्वे स्पष्ट करा.
- प्र. ३ स्वयंसेवी संघटनांच्या विविध समस्या स्पष्ट करून त्या दूर करण्यासाठी उपाय सुचवा.
किंवा
ग्रामीण भारतातील स्वयंसेवी संस्थांचे दारिद्र्य निर्मुलन कार्यातील महत्व स्पष्ट करा.

विभाग – II

- प्र. ४ व्यावसायिक समाजकार्य म्हणजे काय? व्यावसायिक समाजकार्याची विविध वैशिष्ट्ये सांगा.
किंवा
व्यावसायिक समाजकार्याचे स्वरूप आणि उद्दिष्ट्ये यांची चर्चा करा.
- प्र. ५ व्यावसायिक समाजकार्याचे विविध स्तर विशद करा.
किंवा
समाजकार्याची व्याप्ती सांगा.
- प्र. ६ समाजकार्याच्या विविध पद्धती विशद करा.
किंवा
समाज कार्यातील वैद्यकीय समाज कार्यकर्त्यांच्या भूमिकेची चर्चा करा.

*****